

4EK314 Diskrétní modely

Jan Fábry

Fakulta informatiky a statistiky
Katedra ekonometrie

fabry@vse.cz
<https://janfabry.cz>

Únor 2024, Praha

- 1 Úloha celočíselného programování
- 2 Modelování základních úloh IP a MIP
- 3 Úlohy na grafech
  - Tokové úlohy
  - Okružní a rozvozní úlohy
- 4 Speciální omezení s logickými proměnnými
- 5 Vlastnosti diskretních úloh
- 6 Řešení úloh - metody a algoritmy
  - Relaxace
  - Exaktní metody
  - Výpočetní složitost
  - Heuristiky a metaheuristiky

- 1 Úloha celočíselného programování
- 2 Modelování základních úloh IP a MIP
- 3 Úlohy na grafech
  - Tokové úlohy
  - Okružní a rozvozní úlohy
- 4 Speciální omezení s logickými proměnnými
- 5 Vlastnosti diskrétních úloh
- 6 Řešení úloh - metody a algoritmy
  - Relaxace
  - Exaktní metody
  - Výpočetní složitost
  - Heuristiky a metaheuristiky

Úloha celočíselného programování

Obecná úloha lineárního programování (LP):

$$z_{\text{LP}} = \max\{c^T x : Ax \leq b, x \in \mathbb{R}_+^n\}. \quad (1)$$

Úloha celočíselného programování (IP):

$$z_{\text{IP}} = \max\{c^T x : Ax \leq b, x \in \mathbb{Z}_+^n\}. \quad (2)$$

$z_{\text{LP}} \geq z_{\text{IP}}$ neboť $\mathbb{Z}_+^n \subset \mathbb{R}_+^n$

$P = \{x : Ax \leq b, x \in \mathbb{R}_+^n\}$, $S = \{x : Ax \leq b, x \in \mathbb{Z}_+^n\}$, $S \subset P$

Úloha smíšeně-celočíselného programování (MIP):

$$z_{\text{MIP}} = \max\{c^T x + h^T y : Ax + Gy \leq b, x \in \mathbb{R}_+^n, y \in \mathbb{Z}_+^p\}. \quad (3)$$

Úloha bivalentního programování (BIP):

$$z_{\text{BIP}} = \max\{c^T x : Ax \leq b, x \in \mathbb{B}^n\}, \mathbb{B} = \{0, 1\}. \quad (4)$$

- 1 Úloha celočíselného programování
- 2 Modelování základních úloh IP a MIP
- 3 Úlohy na grafech
  - Tokové úlohy
  - Okružní a rozvozní úlohy
- 4 Speciální omezení s logickými proměnnými
- 5 Vlastnosti diskrétních úloh
- 6 Řešení úloh - metody a algoritmy
  - Relaxace
  - Exaktní metody
  - Výpočetní složitost
  - Heuristiky a metaheuristiky

1. Úloha výrobního plánování

Proměnné: x_i je počet kusů i -tého typu produktu

Omezující podmínky: $x_1, x_2, \dots, x_n$ - celé

2. Řezná úloha

Proměnné: x_i je počet kusů původního materiálu rozděleného podle i -tého řezného schématu

Omezující podmínky: $x_1, x_2, \dots, x_n$ - celé

Účelová funkce:

- minimalizace počtu rozřezaných kusů původního materiálu
- minimalizace odpadu
- maximalizace počtu výrobků sestavených z nařezaných dílů (maximalizace zisku)

3. (0-1) Úloha batohu

Formulace: Je dán rozpočet b pro investice do n uvažovaných projektů, kde a_j je hodnota nákladů na projekt j a c_j je jeho očekávaný výnos. Cílem je vybrat takový soubor projektů, který maximalizuje celkový očekávaný výnos a nepřekročí daný rozpočet.

Proměnné:

$$x_j = \begin{cases} 1 & \text{je-li projekt } j \text{ vybrán} \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (5)$$

Model:

$$\max \sum_{j=1}^n c_j x_j \quad (6)$$

$$\sum_{j=1}^n a_j x_j \leq b \quad (7)$$

$$x_j \in \{0, 1\} \quad \text{pro } j = 1, 2, \dots, n \quad (8)$$

4. Úloha perfektního párování

Formulace: Na školním výletě má být n (sudé číslo) studentů rozřazeno do dvoulužkových pokojů. Pro potenciální spolubydlící i a j je dán index spokojenosti c_{ij} . Cílem je umístit studenty do pokojů tak, abychom maximalizovali celkovou spokojenost třídy.

Proměnné:

$$x_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{jestliže studenti } i \text{ a } j \text{ jsou spolubydlící} \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad i < j \quad (9)$$

Model:

$$\max \sum_{i=1}^{n-1} \sum_{j=i+1}^n c_{ij} x_{ij} \quad (10)$$

$$\sum_{j < i} x_{ji} + \sum_{j > i} x_{ij} = 1 \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, n \quad (11)$$

$$x_{ij} \in \{0, 1\} \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, n-1 \\ j = i+1, i+2, \dots, n \end{matrix} \quad (12)$$

5. Zobecněný přiřazovací problém

Formulace: Uvažujme m čerpacích stanic odebírajících naftu z n terminálů. Každá stanice i může odebírat naftu pouze z jednoho terminálu, její požadavek je a_i . Kapacita terminálu j je b_j . Pokud stanice i odebírá naftu z terminálu j , jsou účtovány fixní náklady c_{ij} . Cílem je minimalizovat celkové náklady.

Proměnné:

$$x_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{jestliže stanice } i \text{ odebírá naftu z terminálu } j \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (13)$$

5. Zobecněný přiřazovací problém

Model:

$$\min \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n c_{ij} x_{ij} \quad (14)$$

$$\sum_{j=1}^n x_{ij} = 1 \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, m \quad (15)$$

$$\sum_{i=1}^m a_i x_{ij} \leq b_j \quad \text{pro } j = 1, 2, \dots, n \quad (16)$$

$$x_{ij} \in \{0, 1\} \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, m \\ j = 1, 2, \dots, n \end{matrix} \quad (17)$$

6. Lineární přiřazovací problém

Formulace: K dispozici máme n pracovníků schopných provést n úkolů. Každý pracovník má vykonávat právě jeden úkol. Realizace j -tého úkolu i -tým pracovníkem je ohodnocena náklady c_{ij} . Cílem je rozdělit mezi pracovníky všechny úkoly s minimální výší celkových nákladů.

Variables:

$$x_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{jestliže pracovník } i \text{ vykonává úkol } j \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (18)$$

6. Lineární přiřazovací problém

Model:

$$\min \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n c_{ij} x_{ij} \quad (19)$$

$$\sum_{j=1}^n x_{ij} = 1 \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, n \quad (20)$$

$$\sum_{i=1}^n x_{ij} = 1 \quad \text{pro } j = 1, 2, \dots, n \quad (21)$$

$$x_{ij} \in \{0, 1\} \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, n \\ j = 1, 2, \dots, n \end{matrix} \quad (22)$$

7. Úzkoprofilový přiřazovací problém

Formulace: Je dáno n úkolů a n paralelních strojů k jejich realizaci. Koeficient c_{ij} představuje dobu nutnou pro dokončení úkolu i strojem j . Cílem je minimalizovat dobu, za kterou budou úkoly dokončeny (všechny stroje začnou na úkolech pracovat současně).

Proměnné:

$$x_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{jestliže úkol } i \text{ je přiřazen na stroj } j \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (23)$$

$$T = \text{čas dokončení posledního úkolu} \quad (24)$$

7. Úzkoprofilový přiřazovací problém

Model:

$$\min T \quad (25)$$

$$c_{ij}x_{ij} \leq T \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, n \\ j = 1, 2, \dots, n \end{matrix} \quad (26)$$

$$\sum_{j=1}^n x_{ij} = 1 \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, n \quad (27)$$

$$\sum_{i=1}^n x_{ij} = 1 \quad \text{pro } j = 1, 2, \dots, n \quad (28)$$

$$x_{ij} \in \{0, 1\} \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, n \\ j = 1, 2, \dots, n \end{matrix} \quad (29)$$

8. Kvadratický přiřazovací problém

Formulace: Množina n zařízení má být umístěna na n pracovišť (na každém pracovišti bude právě jedno zařízení). Koeficient c_{ij} představuje hodnotu toku produktů od zařízení i k zařízení j a d_{kl} je vzdálenost mezi pracovišti k a l . Cílem je rozmístit zařízení na pracoviště s minimálními náklady.

Variables:

$$x_{ik} = \begin{cases} 1 & \text{je-li zařízení } i \text{ umístěno na pracoviště } k \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (30)$$

8. Kvadratický přiřazovací problém

Model:

$$\min \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^n \sum_{l=1}^n c_{ij} d_{kl} x_{ik} x_{jl} \quad (31)$$

$$\sum_{k=1}^n x_{ik} = 1 \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, n \quad (32)$$

$$\sum_{i=1}^n x_{ik} = 1 \quad \text{pro } k = 1, 2, \dots, n \quad (33)$$

$$x_{ik} \in \{0, 1\} \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, n \\ k = 1, 2, \dots, n \end{matrix} \quad (34)$$

8. Kvadratický přiřazovací problém

Linearizace účelové funkce:

$$y_{ijkl} = \begin{cases} 1 & \text{jestliže zařízení } i \text{ je umístěno na pracoviště } k \\ & \text{a zařízení } j \text{ je umístěno na pracoviště } l \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (35)$$

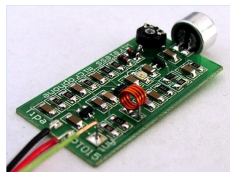
$$\min \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^n \sum_{l=1}^n c_{ij} d_{kl} y_{ijkl} \quad (36)$$

$$y_{ijkl} \geq x_{ik} + x_{jl} - 1 \quad \text{pro } i, j, k, l = 1, 2, \dots, n \quad (37)$$

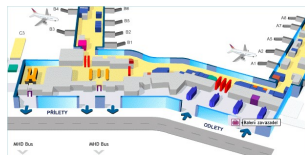
8. Kvadratický přiřazovací problém

Aplikace:

- Letovací problém

- Přiřazení letadel k odletovým bránám

9. Pokrytí, dělení a rozklad množiny

Formulace: Necht' $M = \{1, 2, \dots, m\}$ je konečná množina úkolů a $N = \{1, 2, \dots, n\}$ konečná množina firem zajišťujících tyto úkoly. Je dána matice A s hodnotami $a_{ij} = 1$, jestliže firma j je schopna řešit úkol i , $a_{ij} = 0$ jinak. Jestliže j -tá firma bude vybrána, bude si účtovat náklady c_j . Cílem je pokrýt všechny úkoly s minimálními celkovými náklady.

Necht' $M_j \subseteq M$ je množina úkolů, které je firma $j \in N$ schopna řešit.

Říkáme, že

- $F \subseteq N$ je **pokrytím** M , jestliže $\bigcup_{j \in F} M_j = M$
- $F \subseteq N$ je **dělením** M , jestliže $M_j \cap M_k = \emptyset$ pro všechna $j, k \in F, j \neq k$
- $F \subseteq N$ je **rozkladem** M , jestliže F je pokrytím a dělením M

9. Pokrytí, dělení a rozklad množiny

Proměnné:

$$x_j = \begin{cases} 1 & \text{jestliže firma } j \text{ je vybrána, tj. } j \in F \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (38)$$

Model:

$$\min \sum_{j=1}^n c_j x_j \quad (39)$$

$$\text{(pokrytí)} \quad \sum_{j=1}^n a_{ij} x_j \geq 1 \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, m$$

$$\text{(dělení)} \quad \sum_{j=1}^n a_{ij} x_j \leq 1 \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, m \quad (40)$$

$$\text{(rozklad)} \quad \sum_{j=1}^n a_{ij} x_j = 1 \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, m$$

$$x_j \in \{0, 1\} \quad \text{pro } j = 1, 2, \dots, n \quad (41)$$

9. Pokrytí, dělení a rozklad množiny

Aplikace:

- Nechť $N = \{1, 2, \dots, n\}$ je množina potenciálních lokalit pro umístění hasičských stanic. Náklady na umístění stanice v lokalitě j jsou c_j . Nechť $M = \{1, 2, \dots, m\}$ je množina oblastí, které mají být zajištěny. Množina M_j obsahuje oblasti, které je možné zajistit z lokality j (např. jsou dosažitelné ze stanice v rámci 10 minut).
- Přiřazení posádek letům.
- Rozvržení pracovníků na směny.

10. Úloha optimálního rozmístění zařízení

Formulace: Je dána množina $M = \{1, 2, \dots, m\}$ lokalit pro umístění zařízení a množina zákazníků $N = \{1, 2, \dots, n\}$. Nechť a_i je kapacita zařízení v lokalitě i a b_j je velikost poptávky j -tého zákazníka. Za využití lokality i se účtují fixní náklady f_i . Přeprava jedné jednotky z lokality i k zákazníkovi j stojí c_{ij} . Cílem je rozhodnout, kam umístit zařízení a jaké množství přepravit mezi jednotlivými lokalitami a zákazníky tak, aby celkové náklady byly minimální.

Proměnné:

$$x_i = \begin{cases} 1 & \text{jestliže zařízení bude umístěno v lokalitě } i \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (42)$$

$$y_{ij} = \text{množství přepravené z lokality } i \text{ k zákazníkovi } j \quad (43)$$

10. Úloha optimálního rozmístění zařízení

Model:

$$\min \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n c_{ij} y_{ij} + \sum_{i=1}^m f_i x_i \quad (44)$$

$$\sum_{j=1}^n y_{ij} \leq a_i x_i \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, m \quad (45)$$

$$\sum_{i=1}^m y_{ij} = b_j \quad \text{pro } j = 1, 2, \dots, n \quad (46)$$

$$x_i \in \{0, 1\} \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, m \quad (47)$$

$$y_{ij} \in \mathbb{R}_+ \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, m \\ j = 1, 2, \dots, n \end{matrix} \quad (48)$$

11. Úloha výrobního plánování s fixními náklady

Formulace: Lze vyrábět n produktů na n výrobních linkách (každý produkt na jedné VL). Pokud je VL i využita (tj. vyrábí se produkt i), účtují se fixní náklady f_i . Jednotkový zisk z produktu i je c_i . Jsou definované standardní (kapacitní) omezující podmínky úlohy výrobního plánování. Cílem je maximalizovat celkový zisk z produkce snížený o fixní náklady.

Proměnné:

$$x_i = \begin{cases} 1 & \text{jestliže se produkt } i \text{ vyrábí (na VL } i) \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (49)$$

$$y_i = \text{objem výroby produktu } i \quad (50)$$

11. Úloha výrobního plánování s fixními náklady

Model:

$$\max \sum_{i=1}^n c_i y_i - \sum_{i=1}^n f_i x_i \quad (51)$$

$$\text{(kapacitní omezení)} \quad \sum_{i=1}^n a_{li} y_i \leq b_l \quad \text{pro } l = 1, 2, \dots, m \quad (52)$$

$$y_i \leq M x_i \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, n \quad (53)$$

$$x_i \in \{0, 1\} \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, n \quad (54)$$

$$y_i \in \mathbb{R}_+ \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, n \quad (55)$$

M = vysoká konstanta

12. Kontejnerový dopravní problém

Formulace: Homogenní zboží je přepravováno přímo od m dodavatelů k n odběratelům. Nechť a_i je kapacita dodavatele i a b_j je požadavek odběratele j . Pro přepravu jsou použity kontejnery o kapacitě K ; za přepravu jednoho kontejneru mezi dodavatelem i a odběratelem j se účtují náklady c_{ij} . Cílem je uspokojit požadavky všech odběratelů s minimálními přepravními náklady.

Proměnné:

$$y_{ij} = \begin{array}{l} \text{objem přepravy od dodavatele } i \\ \text{k odběrateli } j \end{array} \quad (56)$$

$$x_{ij} = \begin{array}{l} \text{počet kontejnerů použitých pro přepravu} \\ \text{zboží od dodavatele } i \text{ k odběrateli } j \end{array} \quad (57)$$

12. Kontejnerový dopravní problém

Model:

$$\min \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n c_{ij} x_{ij} \quad (58)$$

$$\sum_{j=1}^n y_{ij} \leq a_i \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, m \quad (59)$$

$$\sum_{i=1}^m y_{ij} = b_j \quad \text{pro } j = 1, 2, \dots, n \quad (60)$$

$$y_{ij} \leq K x_{ij} \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, m \\ j = 1, 2, \dots, n \end{matrix} \quad (61)$$

$$y_{ij} \in \mathbb{R}_+ \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, m \\ j = 1, 2, \dots, n \end{matrix} \quad (62)$$

$$x_{ij} \in \mathbb{Z}_+ \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, m \\ j = 1, 2, \dots, n \end{matrix} \quad (63)$$

13. Rozšířená úloha batohu

Formulace 1: Je dána množina n předmětů, které mohou být umístěny do m kontejnerů. Je dána hmotnost předmětu j , kterou označíme w_j a jeho hodnota c_j . Kontejner i má nosnost K_i . Cílem je maximalizovat celkovou hodnotu všech vybraných položek.

Proměnné:

$$x_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{jestliže předmět } j \text{ je umístěn do kontejneru } i \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (64)$$

13. Rozšířená úloha batohu

Model:

$$\max \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n c_j x_{ij} \quad (65)$$

$$\sum_{i=1}^m x_{ij} \leq 1 \quad \text{pro } j = 1, 2, \dots, n \quad (66)$$

$$\sum_{j=1}^n w_j x_{ij} \leq K_i \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, m \quad (67)$$

$$x_{ij} \in \{0, 1\} \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, m \\ j = 1, 2, \dots, n \end{matrix} \quad (68)$$

13. Rozšířená úloha batohu

Formulace 2: Je dána množina n typů předmětů, které mají být převezeny s využitím m kontejnerů s identickou nosností K . Pro typ předmětu j je dána jeho hmotnost w_j a počet r_j , který má být převezen. Cílem je minimalizovat počet použitých kontejnerů k přepravě všech předmětů.

Proměnné:

$$x_i = \begin{cases} 1 & \text{je-li kontejner } i \text{ použitý} \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (69)$$

$$y_{ij} = \begin{array}{l} \text{počet položek typu } j \\ \text{umístěných v kontejneru } i \end{array} \quad (70)$$

13. Rozšířená úloha batohu

Model:

$$\min \sum_{i=1}^m x_i \quad (71)$$

$$\sum_{i=1}^m y_{ij} = r_j \quad \text{pro } j = 1, 2, \dots, n \quad (72)$$

$$\sum_{j=1}^n w_j y_{ij} \leq K x_i \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, m \quad (73)$$

$$x_i \in \{0, 1\} \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, m \quad (74)$$

$$y_{ij} \in \mathbb{Z}_+ \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, m \\ j = 1, 2, \dots, n \end{matrix} \quad (75)$$

- 1 Úloha celočíselného programování
- 2 Modelování základních úloh IP a MIP
- 3 Úlohy na grafech**
  - Tokové úlohy
  - Okružní a rozvozní úlohy
- 4 Speciální omezení s logickými proměnnými
- 5 Vlastnosti diskrétních úloh
- 6 Řešení úloh - metody a algoritmy
  - Relaxace
  - Exaktní metody
  - Výpočetní složitost
  - Heuristiky a metaheuristiky

Úvod to teorie grafů

Graf je množina $G = \{V, E\}$, kde V je množina uzlů (vrcholů) a E množina hran.

Neorientovaná hrana je množina dvou uzlů $\{i, j\}$.

Orientovaná hrana je uspořádaná dvojice uzlů (i, j) .

V **neorientovaném grafu** jsou všechny hrany neorientované.

V **orientovaném grafu (digrafu)** jsou všechny hrany orientované.

Smíšený graf obsahuje neorientované i orientované hrany.

Dva uzly spojené hranou se nazývají **sousední**.

Dvě hrany se společným uzlem se nazývají **sousední**.

Hrana a vrchol obsažený v této hraně se nazývají **incidentní**.

Stupeň uzlu (v neorientovaném grafu) je počet hran s ním incidentních.

Vstupní polostupeň uzlu (v orientovaném grafu) je počet incidentních hran, v nichž je tento uzel koncovým uzlem.

Úvod to teorie grafů

Výstupní polostupeň uzlu (v orientovaném grafu) je počet incidentních hran, v nichž je tento uzel počátečním uzlem.

Sled z uzlu i do uzlu j je posloupnost uzlů a hran, která začíná v uzlu i a končí v uzlu j (uzly a hrany se mohou opakovat).

Tah je sled, v němž se neopakují žádné hrany.

Cesta je tah, v němž se neopakují žádné uzly.

Cyklus je uzavřený sled (začíná a končí ve stejném uzlu).

V **orientované cestě** (v orientovaném grafu) je respektována orientace všech hran.

V **neorientované cestě** (v orientovaném grafu) nemusí být orientace hran respektována.

Neorientovaný graf je **souvislý**, jestliže mezi každými dvěma uzly existuje cesta.

Orientovaný graf je **souvislý**, jestliže mezi každými dvěma uzly existuje orientovaná nebo neorientovaná cesta.

Úvod to teorie grafů

Orientovaný graf je **silně souvislý**, jestliže mezi každými dvěma uzly existuje orientovaná cesta.

Neorientovaný graf je **úplný**, jestliže mezi každými dvěma uzly existuje hrana.

Strom je souvislý neorientovaný graf, v němž neexistuje cyklus.

Podgraf grafu $G = \{V, E\}$ je graf $G' = \{V', E'\}$, kde $V' \subseteq V$ a $E' \subseteq E$.

Kostra grafu G je podgraf G' , kde $V' = V$, a který je stromem.

V **ohodnoceném grafu** jsou uzlům a/nebo hranám přiřazena čísla.

Hamiltonův cyklus v grafu je cyklus, který obsahuje každý uzel grafu právě jednou.

Eulerův cyklus v grafu obsahuje každou jeho hranu právě jednou.

Eulerův tah v grafu je tah, který obsahuje každou jeho hranu.

Eulerovský graf je graf, v němž existuje Eulerův cyklus.

- 1 Úloha celočíselného programování
- 2 Modelování základních úloh IP a MIP
- 3 **Úlohy na grafech**
  - Tokové úlohy
  - Okružní a rozvozní úlohy
- 4 Speciální omezení s logickými proměnnými
- 5 Vlastnosti diskretních úloh
- 6 Řešení úloh - metody a algoritmy
  - Relaxace
  - Exaktní metody
  - Výpočetní složitost
  - Heuristiky a metaheuristiky

1. Úloha hledání maximálního toku

Formulace: Necht' $G = \{V, E\}$ je digraf, v němž je pro každou hranu (i, j) definována její kapacita k_{ij} . Cílem je nalézt maximální hodnotu toku mezi zdrojem s a místem určení (stokem) d .

Proměnné:

$$x_{ij} = \text{hodnota toku z uzlu } i \text{ do uzlu } j \quad (76)$$

$$F = \text{hodnota celkového toku} \quad (77)$$

Model:

$$\max F \quad (78)$$

$$\sum_{\substack{j \in V \\ (i, j) \in E}} x_{ij} - \sum_{\substack{j \in V \\ (j, i) \in E}} x_{ji} = \begin{cases} F & \text{pro } i = s \\ 0 & \text{pro } i \in V \setminus \{s, d\} \\ -F & \text{pro } i = d \end{cases} \quad (79)$$

$$x_{ij} \leq k_{ij} \quad \text{pro } (i, j) \in E \quad (80)$$

$$x_{ij} \in \mathbb{R}_+ \quad \text{pro } (i, j) \in E \quad (81)$$

$$F \in \mathbb{R}_+ \quad (82)$$

1. Úloha hledání maximálního toku

Alternativní model: Přidáme fiktivní orientovanou hranu ze stoku d do zdroje s , která má kapacitu $k_{ds} = M$ (vysoká konstanta).

Proměnné:

$$x_{ij} = \text{hodnota toku z uzlu } i \text{ do uzlu } j \quad (83)$$

Model:

$$\max x_{ds} \quad (84)$$

$$\sum_{\substack{j \in V \\ (i,j) \in E}} x_{ij} - \sum_{\substack{j \in V \\ (j,i) \in E}} x_{ji} = 0 \quad \text{pro } i \in V \quad (85)$$

$$x_{ij} \leq k_{ij} \quad \text{pro } (i,j) \in E \quad (86)$$

$$x_{ij} \in \mathbb{R}_+ \quad \text{pro } (i,j) \in E \quad (87)$$

2. Úloha hledání toku s minimálními náklady

Formulace: Necht' $G = \{V, E\}$ je digraf, v němž pro každou hranu (i, j) je definována její kapacita k_{ij} a jednotkové náklady c_{ij} . Cílem je splnit požadovanou hodnotu celkového toku F_0 (ze zdroje s do stoku d) s minimálními celkovými náklady.

Proměnné: x_{ij} = hodnota toku z uzlu i do uzlu j (88)

Model:
$$\min \sum_{i \in V} \sum_{\substack{j \in V \\ (i,j) \in E}} c_{ij} x_{ij} \quad (89)$$

$$\sum_{\substack{j \in V \\ (i,j) \in E}} x_{ij} - \sum_{\substack{j \in V \\ (j,i) \in E}} x_{ji} = \begin{cases} F_0 & \text{pro } i = s \\ 0 & \text{pro } i \in V \setminus \{s, d\} \\ -F_0 & \text{pro } i = d \end{cases} \quad (90)$$

$$x_{ij} \leq k_{ij} \quad \text{pro } (i, j) \in E \quad (91)$$

$$x_{ij} \in \mathbb{R}_+ \quad \text{pro } (i, j) \in E \quad (92)$$

3. Úloha hledání maximálního toku s limitovanými náklady

Formulace: Necht' $G = \{V, E\}$ je digraf, v němž pro každou hranu (i, j) je definována její kapacita k_{ij} a jednotkové náklady c_{ij} . Cílem je nalézt maximální hodnotu toku mezi zdrojem s a místem určení (stokem) d při respektování omezených celkových nákladů C_0 .

Proměnné:

$$x_{ij} = \text{hodnota toku z uzlu } i \text{ do uzlu } j \quad (93)$$

$$F = \text{hodnota celkového toku} \quad (94)$$

Model:

$$\max F \quad (95)$$

$$\sum_{\substack{i \in V \\ (i,j) \in E}} \sum_{j \in V} c_{ij} x_{ij} \leq C_0 \quad (96)$$

a omezující podmínky (79) - (82)

4. Úloha hledání toku s minimálními fixními náklady

Formulace: Necht' $G = \{V, E\}$ je digraf, v němž je pro každou hranu (i, j) definována její kapacita k_{ij} . Za využití hrany (i, j) je účtována částka c_{ij} . Cílem je splnit požadovanou hodnotu celkového toku F_0 (ze zdroje s do stoku d) s minimálními celkovými fixními náklady.

Proměnné:

$$x_{ij} = \text{hodnota toku z uzlu } i \text{ do uzlu } j \quad (97)$$

$$y_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{je-li hrana } (i, j) \text{ využita} \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (98)$$

4. Úloha hledání toku s minimálními fixními náklady

Model:

$$\min \sum_{i \in V} \sum_{\substack{j \in V \\ (i,j) \in E}} c_{ij} y_{ij} \quad (99)$$

$$\sum_{\substack{j \in V \\ (i,j) \in E}} x_{ij} - \sum_{\substack{j \in V \\ (j,i) \in E}} x_{ji} = \begin{cases} F_0 & \text{pro } i = s \\ 0 & \text{pro } i \in V \setminus \{s, d\} \\ -F_0 & \text{pro } i = d \end{cases} \quad (100)$$

$$x_{ij} \leq k_{ij} y_{ij} \quad \text{pro } (i, j) \in E \quad (101)$$

$$y_{ij} \in \{0, 1\} \quad \text{pro } (i, j) \in E \quad (102)$$

5. Přepravní úloha (Transshipment Problem)

Formulace: Nechť $G = \{V, E\}$ je digraf se třemi množinami uzlů: množina zdrojů V_s , množina cílových uzlů V_d a množina průběžných uzlů V_t . Nechť $a_i > 0$ je velikost nabídky homogenního produktu ve zdroji $i \in V_s$ a $a_i < 0$ je velikost poptávky po produktu v cílovém uzlu $i \in V_d$. Pro průběžný uzel $i \in V_t$ platí $a_i = 0$. Pro každou hranu (i, j) je definována její kapacita k_{ij} a jednotkové náklady c_{ij} . Poptávka ve všech cílových uzlech musí být uspokojena, aniž by došlo v některém zdroji k překročení jeho nabídky. Cílem je minimalizovat celkové náklady. Předpokládejme, že velikost celkové poptávky je rovna velikosti celkové nabídky.

Předpoklady:

$$V = V_s \cup V_d \cup V_t \quad \text{a} \quad V_s \cap V_d \cap V_t = \emptyset \quad (103)$$

$$\sum_{i \in V_s} a_i + \sum_{i \in V_d} a_i = 0 \quad (104)$$

5. Přepravní úloha (Transshipment Problem)

Proměnné:

$$x_{ij} = \text{hodnota toku z uzlu } i \text{ do uzlu } j \quad (105)$$

Model:

$$\min \sum_{i \in V} \sum_{\substack{j \in V \\ (i,j) \in E}} c_{ij} x_{ij} \quad (106)$$

$$\sum_{\substack{j \in V \\ (i,j) \in E}} x_{ij} - \sum_{\substack{j \in V \\ (j,i) \in E}} x_{ji} = a_i \quad \text{pro } i \in V \quad (107)$$

$$x_{ij} \leq k_{ij} \quad \text{pro } (i,j) \in E \quad (108)$$

$$x_{ij} \in \mathbb{R}_+ \quad \text{pro } (i,j) \in E \quad (109)$$

6. Minimální kostra grafu

Formulace: Necht' $G = \{V, E\}$ je neorientovaný graf, v němž jsou pro každou hranu $\{i, j\}$ definovány náklady c_{ij} . Cílem je najít kostru grafu G s minimálními celkovými náklady odpovídajícími součtu nákladů vybraných hran.

Úprava grafu: Množina neorientovaných hran E je převedena na množinu orientovaných hran A takto:

Každá hrana $\{i, j\} \in E$ je nahrazena dvojicí orientovaných hran $(i, j) \in A$ a $(j, i) \in A$, $c_{ji} = c_{ij}$.

Proměnné:

$$x_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{je-li hrana } (i, j) \text{ vybrána} \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (110)$$

$$y_{ij} = \text{hodnota toku z uzlu } i \text{ do uzlu } j \quad (111)$$

6. Minimální kostra grafu

Model:

$$\min \sum_{\substack{i \in V \\ (i,j) \in A}} \sum_{\substack{j \in V \\ (i,j) \in A}} c_{ij} x_{ij} \quad (112)$$

$$\sum_{\substack{j \in V \\ (1,j) \in A}} x_{1j} = 0 \quad (113)$$

$$\sum_{\substack{j \in V \\ (i,j) \in A}} x_{ij} = 1 \quad \text{pro } i \in V \setminus \{1\} \quad (114)$$

$$\sum_{\substack{j \in V \\ (i,j) \in A}} y_{ij} - \sum_{\substack{j \in V \\ (j,i) \in A}} y_{ji} = 1 \quad \text{pro } i \in V \setminus \{1\} \quad (115)$$

$$0 \leq y_{ij} \leq (|V| - 1)x_{ij} \quad \text{pro } (i,j) \in A \quad (116)$$

$$x_{ij} \in \{0, 1\} \quad \text{pro } (i,j) \in A \quad (117)$$

7. Minimální Steinerův strom

Formulace: Nechť $G = \{V, E\}$ je digraf, $s \in V$ je zdroj signálu (vysílač), $D \subset V$ je množina uživatelů (přijímačů, cílových míst) a $T \subset V$ je množina pomocných stanic (ústředny), přes které může být signál přenášen. Uživatelé mohou být připojeni na vysílač buď přímo nebo přes ústředny. Hodnota c_{ij} představuje náklady na spojení $(i, j) \in E$. Za použití ústředny $i \in T$ je účtována fixní částka f_i . Cílem je spojit všechny uživatele s vysílačem s minimálními celkovými náklady.

Proměnné:

$$z_i = \begin{cases} 1 & \text{je-li uzel } i \text{ zařazen do stromu} \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (118)$$

$$x_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{je-li hrana } (i, j) \text{ zařazena do stromu} \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (119)$$

$$y_{ij} = \text{hodnota toku z uzlu } i \text{ do uzlu } j \quad (120)$$

7. Minimální Steinerův strom

Model:

$$\min \sum_{\substack{i \in V \\ (i,j) \in E}} \sum_{j \in V} c_{ij} x_{ij} + \sum_{i \in T} f_i z_i \quad (121)$$

$$z_i = 1 \quad \text{pro } i \in D \quad (122)$$

$$\sum_{\substack{j \in V \\ (i,j) \in E}} x_{ij} = z_i \quad \text{pro } i \in V \setminus \{s\} \quad (123)$$

$$\sum_{\substack{j \in V \\ (i,j) \in E}} y_{ij} - \sum_{\substack{j \in V \\ (j,i) \in E}} y_{ji} = z_i \quad \text{pro } i \in V \setminus \{s\} \quad (124)$$

$$0 \leq y_{ij} \leq (|V| - 1)x_{ij} \quad \text{pro } (i,j) \in E \quad (125)$$

$$x_{ij} \in \{0, 1\} \quad \text{pro } (i,j) \in E \quad (126)$$

$$z_i \in \{0, 1\} \quad \text{pro } i \in T \quad (127)$$

- 1 Úloha celočíselného programování
- 2 Modelování základních úloh IP a MIP
- 3 Úlohy na grafech**
  - Tokové úlohy
  - Okružní a rozvozní úlohy
- 4 Speciální omezení s logickými proměnnými
- 5 Vlastnosti diskrétních úloh
- 6 Řešení úloh - metody a algoritmy
  - Relaxace
  - Exaktní metody
  - Výpočetní složitost
  - Heuristiky a metaheuristiky

Klasifikace úloh

- **Typ trasy v grafu**
  - ▶ Trasy jsou tvořeny uzly
    - ★ Úloha obchodního cestujícího (TSP) - nekonečně velká kapacita vozidel
    - ★ Rozvozní úloha (VRP) - omezená kapacita vozidel
  - ▶ Trasy jsou tvořeny hranami
    - ★ Úloha čínského listonoše (CPP)
- **Počet dep a vozidel**
  - ▶ Jedno depo (výchozí místo) s jedním nebo několika vozidly
  - ▶ Více dep
- **Znalost zákazníků**
  - ▶ Statické úlohy - všichni zákazníci jsou známí předem
  - ▶ Dynamické úlohy - zákazníci známí předem a zákazníci s on-line požadavky
- **Cíl**
  - ▶ Minimalizace celkové délky tras (celkových nákladů)
  - ▶ Minimalizace celkové doby jízdy všech vozidel
  - ▶ Minimalizace nejdelší doby jízdy ze všech vozidel

1. Nesymetrická úloha obchodního cestujícího

Formulace: Nechť $G = \{U, E\}$ je úplný digraf se vzdáleností c_{ij} definovanou pro každou hranu (i, j) (matice C je obecně nesymetrická). Nechť uzel 1 je depo a $|U| = n$. Cílem je určit minimální Hamiltonův cyklus.

Proměnné:

$$x_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{jestliže vozidlo jede přímo} \\ & \text{z uzlu } i \text{ do uzlu } j \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (128)$$

$$u_i = \text{umělá proměnná zavedená v podmínkách} \\ \text{zabraňujících vytváření parciálních cyklů} \quad (129)$$

1. Nesymetrická úloha obchodního cestujícího

Model (Miller, Tucker, Zemlin):

$$\min \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n c_{ij} x_{ij} \quad (130)$$

$$\sum_{j=1}^n x_{ij} = 1 \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, n \quad (131)$$

$$\sum_{i=1}^n x_{ij} = 1 \quad \text{pro } j = 1, 2, \dots, n \quad (132)$$

$$u_i + 1 - (n - 1)(1 - x_{ij}) \leq u_j \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, n \\ j = 2, 3, \dots, n \end{matrix} \quad (133)$$

$$x_{ij} \in \{0, 1\} \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, n \\ j = 1, 2, \dots, n \end{matrix} \quad (134)$$

$$u_i \in \mathbb{R}_+ \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, n \quad (135)$$

2. Úloha obchodního cestujícího s časovými okny (TSPTW)

Formulace: Nechť je definována nesymetrická úloha TSP. Každý uzel i musí být navštíven v rámci časového intervalu $\langle e_i, l_i \rangle$. Vozidlo stráví v uzlu i daný čas S_i . Hodnota d_{ij} představuje dobu přejezdu mezi uzly i a j . Cílem je určit minimální Hamiltonův cyklus (z hlediska vzdálenosti) při respektování všech časových oken.

Proměnné:

$$x_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{jestliže vozidlo jede přímo} \\ & \text{z uzlu } i \text{ do uzlu } j \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (136)$$

$$t_i = \text{čas příjezdu vozidla do uzlu } i \quad (137)$$

2. Úloha obchodního cestujícího s časovými okny (TSPTW)

Úprava modelu MTZ:

$$e_i \leq t_i \leq l_i \quad \text{pro } i = 2, 3, \dots, n \quad (138)$$

$$t_1 = 0 \quad (139)$$

$$t_i \in \mathbb{R}_+ \quad \text{pro } i = 2, 3, \dots, n \quad (140)$$

Proměnné u_i jsou eliminovány a omezující podmínky (133) jsou nahrazeny podmínkami

$$t_i + S_i + d_{ij} - M(1 - x_{ij}) \leq t_j \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, n \\ j = 2, 3, \dots, n \end{matrix} \quad i \neq j \quad (141)$$

3. Metrická úloha obchodního cestujícího (Δ - TSP)

Trojúhelníkové nerovnosti:

$$c_{ij} \leq c_{ik} + c_{kj} \quad \text{pro } i, j, k = 1, 2, \dots, n, i \neq j \neq k \quad (142)$$

4. Euklidovská úloha obchodního cestujícího

Euklidovské vzdálenosti:

$$c_{ij} = \sqrt{(X_i - X_j)^2 + (Y_i - Y_j)^2} \quad \text{pro } i, j = 1, 2, \dots, n, i \neq j \quad (143)$$

5. Otevřená úloha obchodního cestujícího

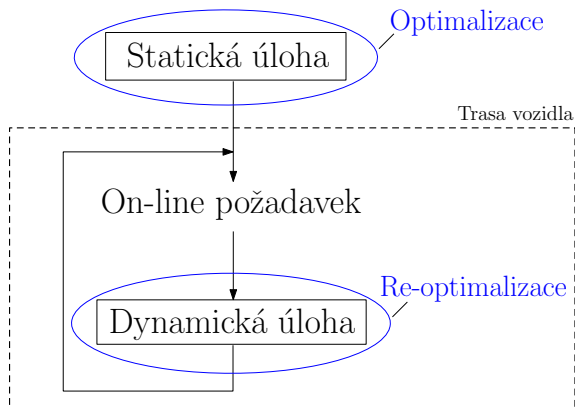
Namísto minimálního Hamiltonova cyklu se hledá minimální otevřená cesta vedoucí přes všechny uzly (trasa není zakončena v depu):

$$\text{nastavíme } c_{i1} = 0 \quad \text{pro } i = 2, 3, \dots, n \quad (144)$$

6. Dynamická úloha obchodního cestujícího

Ve statické verzi TSP jsou všichni zákazníci známi předem.

V dynamické verzi se během realizace optimální trasy objevují on-line požadavky dalších zákazníků.

7. Rozvozní úloha

Formulace: Necht' $G = \{U, E\}$ je úplný digraf se vzdáleností c_{ij} definovanou pro každou hranu (i, j) . Necht' uzel 1 je depo, v němž je k dispozici vozidlo s kapacitou V , $|U| = n$. Každý zákazník i má požadavek o velikosti q_i . Cílem je uspokojit požadavky všech zákazníků a minimalizovat celkovou délku všech tras.

Proměnné:

$$x_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{jestliže vozidlo jede přímo} \\ & \text{u uzlu } i \text{ do uzlu } j \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (145)$$

$$u_i = \text{umělá proměnná zavedená pro bilanci nákladu vozidla} \quad (146)$$

Předpoklady:

$$\sum_{i=2}^n q_i > V \quad (147)$$

$$q_i \leq V \quad \text{pro } i = 2, 3, \dots, n \quad (148)$$

7. Rozvozní úloha

Model:

$$\min \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n c_{ij} x_{ij} \quad (149)$$

$$\sum_{j=1}^n x_{ij} = 1 \quad \text{pro } i = 2, 3, \dots, n \quad (150)$$

$$\sum_{i=1}^n x_{ij} = 1 \quad \text{pro } j = 2, 3, \dots, n \quad (151)$$

$$u_i + q_j - V(1 - x_{ij}) \leq u_j \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, n \\ j = 2, 3, \dots, n \end{matrix} \quad (152)$$

$$u_i \leq V \quad \text{pro } i = 2, 3, \dots, n \quad (153)$$

$$u_1 = 0 \quad (154)$$

$$x_{ij} \in \{0, 1\} \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, n \\ j = 1, 2, \dots, n \end{matrix} \quad (155)$$

$$u_i \in \mathbb{R}_+ \quad \text{pro } i = 2, 3, \dots, n \quad (156)$$

8. Rozvozní úloha s heterogenním vozovým parkem

Formulace: Nechť je definována úloha VRP s K typy vozidel, která jsou k dispozici v jednom depu. Pro každý typ k je dána kapacita vozidla V_k , počet vozidel p_k a nákladový koeficient d_k , odvozený od spotřeby vozidla. Cílem je uspokojit požadavky všech zákazníků a minimalizovat celkové náklady.

Proměnné:

$$x_{ij}^k = \begin{cases} 1 & \text{jestliže vozidlo typu } k \text{ jede přímo} \\ & \text{z uzlu } i \text{ do uzlu } j \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (157)$$

$$u_i = \text{umělá proměnná zavedená pro bilanci nákladu vozidla} \quad (158)$$

Předpoklad:

$$\sum_{i=2}^n q_i \leq \sum_{k=1}^K p_k V_k \quad (159)$$

Značení:

$$\bar{V} = \max_{k=1,2,\dots,K} V_k \quad (160)$$

8. Rozvozní úloha s heterogenním vozovým parkem

Model:

$$\min \sum_{k=1}^K \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n d_k c_{ij} x_{ij}^k \quad (161)$$

$$\sum_{k=1}^K \sum_{j=1}^n x_{ij}^k = 1 \quad \text{pro } i = 2, 3, \dots, n \quad (162)$$

$$\sum_{i=1}^n x_{ij}^k = \sum_{i=1}^n x_{ji}^k \quad \text{pro } \begin{matrix} j = 1, 2, \dots, n \\ k = 1, 2, \dots, K \end{matrix} \quad (163)$$

$$\sum_{j=2}^n x_{1j}^k \leq p_k \quad \text{pro } k = 1, 2, \dots, K \quad (164)$$

$$u_i + q_j - \bar{V}(1 - x_{ij}^k) \leq u_j \quad \text{pro } \begin{matrix} i = 1, 2, \dots, n \\ j = 2, 3, \dots, n \\ k = 1, 2, \dots, K \end{matrix} \quad (165)$$

8. Rozvozní úloha s heterogenním vozovým parkem

Model (pokrač.):

$$u_i \leq \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^K x_{ij}^k V_k \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, n \quad (166)$$

$$u_1 = 0 \quad (167)$$

$$x_{ij}^k \in \{0, 1\} \quad \text{pro } \begin{array}{l} i = 1, 2, \dots, n \\ j = 1, 2, \dots, n \\ k = 1, 2, \dots, K \end{array} \quad (168)$$

$$u_i \in \mathbb{R}_+ \quad \text{pro } i = 2, 3, \dots, n \quad (169)$$

9. Rozvozní úloha s časovými okny (VRPTW)

Jestliže jsou v úloze definována časová okna, je zavedena proměnná t_i a všechny odpovídající omezující podmínky podobně jako v úloze TSPTW.

10. Rozvozní úloha s dělenou dodávkou (SDVRP)

Standardní model úlohy VRP nelze použít, pokud $\exists i, q_i > V$.

Takový požadavek musí být rozdělen do více tras. I v případě, že $q_i \leq V, \forall i$, může být výhodné dělit dodávky. V modelu proměnná Q_i^k značí část požadavku q_i zahrnutou do trasy k :

$$\sum_{k=1}^K Q_i^k = q_i \quad \text{pro } i = 2, 3, \dots, n \quad (170)$$

11. Převravní problémy - úlohy vyzvednutí a doručení (PDP)

- One-to-One PDP

(úloha přepravy hendikepovaných osob, úloha kurýrní služby)
Každý požadavek je dán místem vyzvednutí a místem doručení. Trasy vozidel začínají a končí ve společném depu.

- Many-to-Many PDP

Zboží může být vyzvednuto v jednom z několika míst a doručeno do jednoho z několika míst.

- One-to-Many-to-One PDP

Každý zákazník obdrží zásilku z depa a zašle do něj jinou zásilku.

12. Neorientovaná úloha čínského listonoše

Formulace: Necht' $G = \{U, E\}$ je neorientovaný souvislý graf. Pro každou hranu $\{i, j\}$ jsou dány náklady c_{ij} . Cílem je najít cyklus s minimálními celkovými náklady takový, že v něm bude obsažena každá hrana alespoň jednou.

Věta: Neorientovaný graf G je eulerovský právě tehdy, když G je souvislý a všechny uzly mají sudý stupeň.

Pokud graf G není eulerovský, sestrojíme supergraf G^* grafu G takový, že G^* je eulerovský a obsahuje Eulerův cyklus, který je kratší než Eulerův cyklus v jakémkoli jiném supergrafu grafu G .

12. Neorientovaná úloha čínského listonoše

Proměnné v modelu I:

$$x_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{jestliže hrana } \{i, j\} \text{ je zdvojena v } G^* \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad i < j \quad (171)$$

$$y_i = \text{umělá proměnná pro vyjádření} \\ \text{sudého/lického čísla} \quad (172)$$

Značení v modelu I:

$U_0 \subset U$ je množina uzlů sudého stupně

$U_1 \subset U$ je množina uzlů lichého stupně

12. Neorientovaná úloha čínského listonoše

Model I:

$$\min \sum_{\substack{\{i,j\} \in E \\ i < j}} c_{ij} x_{ij} \quad (173)$$

$$\sum_{\substack{\{j,i\} \in E \\ j < i}} x_{ji} + \sum_{\substack{\{i,j\} \in E \\ j > i}} x_{ij} = 2y_i \quad \text{pro } i \in U_0 \quad (174)$$

$$\sum_{\substack{\{j,i\} \in E \\ j < i}} x_{ji} + \sum_{\substack{\{i,j\} \in E \\ j > i}} x_{ij} = 2y_i + 1 \quad \text{pro } i \in U_1 \quad (175)$$

$$x_{ij} \in \{0, 1\} \quad \text{pro } \{i, j\} \in E, i < j \quad (176)$$

$$y_i \in \mathbb{Z}_+ \quad \text{pro } i \in U \quad (177)$$

12. Neorientovaná úloha čínského listonoše

Proměnné v modelu II:

$$x_{ij} = \text{počet hran } \{i, j\} \text{ v grafu } G^* \quad (178)$$

Model II:

$$\min \sum_{\{i,j\} \in E} c_{ij} x_{ij} \quad (179)$$

$$x_{ij} + x_{ji} \geq 1 \quad \text{pro } \{i, j\}, \{j, i\} \in E \quad (180)$$

$$\sum_{\{j,i\} \in E} x_{ji} = \sum_{\{i,j\} \in E} x_{ij} \quad \text{pro } i \in U \quad (181)$$

$$x_{ij} \in \mathbb{Z}_+ \quad \text{pro } \{i, j\} \in E \quad (182)$$

13. Orientovaná úloha čínského listonoše

Formulace: Necht' $G = \{U, E\}$ je silně souvislý digraf. Pro každou hranu (i, j) jsou dány náklady c_{ij} . Cílem je najít cyklus s minimálními celkovými náklady takový, že v něm bude obsažena každá hrana alespoň jednou.

Věta: Orientovaný graf G je eulerovský právě tehdy, když G je silně souvislý a vstupní polostupeň každého uzlu je roven jeho výstupnímu polostupni.

Pokud G není eulerovský, sestrojíme supergraf G^* grafu G takový, že G^* je eulerovský a obsahuje Eulerův cyklus, který je kratší než Eulerův cyklus v jakémkoli jiném supergrafu grafu G .

13. Orientovaná úloha čínského listonoše

Značení:

deg_i^- = vstupní polostupeň uzlu i

deg_i^+ = výstupní polostupeň uzlu i

I = množina uzlů i pro které $\text{deg}_i^- > \text{deg}_i^+$

J = množina uzlů j pro které $\text{deg}_j^- < \text{deg}_j^+$

$a_i = \text{deg}_i^- - \text{deg}_i^+$ pro $i \in I$

$b_j = \text{deg}_j^+ - \text{deg}_j^-$ pro $j \in J$

d_{ij} = délka nejkratší orientované cesty z $i \in I$ do $j \in J$

Proměnné:

x_{ij} = počet nejkratších orientovaných cest mezi uzly i a j ,
které přidáme do grafu G^*

(183)

13. Orientovaná úloha čínského listonoše

Model:

$$\min \sum_{i \in I} \sum_{j \in J} d_{ij} x_{ij} \quad (184)$$

$$\sum_{j \in J} x_{ij} = a_i \quad \text{pro } i \in I \quad (185)$$

$$\sum_{i \in I} x_{ij} = b_j \quad \text{pro } j \in J \quad (186)$$

$$x_{ij} \in \mathbb{R}_+ \quad \text{pro } \begin{matrix} i \in I \\ j \in J \end{matrix} \quad (187)$$

14. Smíšená úloha čínského listonoše (čištění ulic)

CPP na smíšeném grafu $G = \{U, E\}$.

15. „Rural“ verze úlohy čínského listonoše (doručování pošty)

Nechť $G = \{U, E\}$ je souvislý s množinou $R \subset E$ povinných hran, kterými je nutné projet alespoň jednou. Zbývající hrany v množině $E \setminus R$ jsou volitelné a mohou být využity v optimální trase.

16. Kapacitní úloha čínského listonoše (svoz odpadu)

Nechť $G = \{U, E\}$ je souvislý graf s požadavky o velikosti q_{ij} pro každou hranu $\{i, j\}$ (pro každou povinnou hranu ve verzi „Rural CPP“). Pro uspokojení požadavků je k dispozici vozidlo s omezenou kapacitou. Je nutné najít cykly, aniž by na některém z nich došlo k překročení kapacity vozidla.

17. Hierarchická úloha čínského listonoše (odklizení sněhu pluhem)

U každé hrany je dána její priorita z hlediska důležitosti příslušné komunikace.

- 1 Úloha celočíselného programování
- 2 Modelování základních úloh IP a MIP
- 3 Úlohy na grafech
  - Tokové úlohy
  - Okružní a rozvozní úlohy
- 4 Speciální omezení s logickými proměnnými**
- 5 Vlastnosti diskrétních úloh
- 6 Řešení úloh - metody a algoritmy
  - Relaxace
  - Exaktní metody
  - Výpočetní složitost
  - Heuristiky a metaheuristiky

1. Nekonvexní množina přípustných řešení

Příklad: Jsou dány následující omezující podmínky. Použijte diskrétní proměnné tak, aby bylo možné úlohu s podmínkami řešit jako model MIP.

$$\begin{aligned}y_1 + y_2 &\leq 40 \\y_1 &\geq 20 \text{ nebo } y_2 \geq 10 \\y_1, y_2 &\in \mathbb{R}_+\end{aligned}$$

Proměnné:

$$x_1 = \begin{cases} 1 & \text{jestliže } y_1 \geq 20 \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (188)$$

$$x_2 = \begin{cases} 1 & \text{jestliže } y_2 \geq 10 \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (189)$$

1. Nekonvexní množina přípustných řešení

Model:

$$y_1 + y_2 \leq 40 \quad (190)$$

$$y_1 \geq 20x_1 \quad (191)$$

$$y_2 \geq 10x_2 \quad (192)$$

$$x_1 + x_2 \geq 1 \quad (193)$$

$$y_1, y_2 \in \mathbb{R}_+ \quad (194)$$

$$x_1, x_2 \in \{0, 1\} \quad (195)$$

2. Platnost různých soustav omezení (typ buď-nebo)

Příklad: Tři různé produkty mohou být na stroji vyráběny buď v pořadí $P_1 \rightarrow P_2 \rightarrow P_3$ nebo $P_3 \rightarrow P_2 \rightarrow P_1$. Předpokládejme, že výroba produktu P_i trvá t_i . Formulujte omezující podmínky modelující přípustnou produkci.

Proměnné:

$$y_i = \text{okamžik začátku výroby produktu } P_i \quad (196)$$

$$x = \begin{cases} 1 & \text{vyrábí-li se produkty v pořadí } P_1 \rightarrow P_2 \rightarrow P_3 \\ 0 & \text{vyrábí-li se produkty v pořadí } P_3 \rightarrow P_2 \rightarrow P_1 \end{cases} \quad (197)$$

2. Platnost různých soustav omezení (typ buď-nebo)

Model:

$$y_1 + t_1 \leq y_2 + M(1 - x) \quad (198)$$

$$y_2 + t_2 \leq y_3 + M(1 - x) \quad (199)$$

$$y_3 + t_3 \leq y_2 + Mx \quad (200)$$

$$y_2 + t_2 \leq y_1 + Mx \quad (201)$$

$$y_i \in \mathbb{R}_+ \quad \text{pro } i = 1, 2, 3 \quad (202)$$

$$x \in \{0, 1\} \quad (203)$$

3. Platnost různých soustav omezení (splnění k z m podmínek)

Příklad: Model obsahuje soustavu m omezujících podmínek. Nechť i -tá podmínka je definována jako $a_i^T y \leq b_i$. Zajistěte, aby bylo splněno přesně k ze všech m podmínek ($k < m$).

Umělé proměnné:

$$x_i = \begin{cases} 1 & \text{je-li } i\text{-tá omezující podmínka zahrnuta v modelu} \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (204)$$

Omezující podmínky:

$$a_i^T y \leq b_i + M(1 - x_i) \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, m \quad (205)$$

$$\sum_{i=1}^m x_i = k \quad (206)$$

4. Speciální omezení pro úroveň výroby

Příklad: Firma zvažuje výrobu nového produktu. V případě výroby, úroveň musí být alespoň 500 ks a nesmí překročit 1000 ks.

Naformulujte odpovídající omezující podmínky.

Proměnné:

$$y = \text{úroveň výroby} \quad (207)$$

$$x = \begin{cases} 1 & \text{jestliže se firma rozhodne produkt vyrábět} \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (208)$$

Model:

$$500x \leq y \leq 1000x \quad (209)$$

$$y \in \mathbb{Z}_+ \quad (210)$$

$$x \in \{0, 1\} \quad (211)$$

5. Plánování diskretní úrovně výroby

Příklad: Firma zvažuje, zda vyrobit 500, 1000 nebo 2000 ks daného produktu. Naformulujte odpovídající omezující podmínky.

Proměnné:

$$y = \text{úroveň výroby} \quad (212)$$

$$x_i = \begin{cases} 1 & \text{je-li výroba na } i\text{-té úrovni} \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad i = 1, 2, 3 \quad (213)$$

Model:

$$y = 500x_1 + 1000x_2 + 2000x_3 \quad (214)$$

$$x_1 + x_2 + x_3 = 1 \quad (215)$$

$$y \in \mathbb{Z}_+ \quad (216)$$

$$x_i \in \{0, 1\} \quad \text{pro } i = 1, 2, 3 \quad (217)$$

6. Výroba určitého počtu druhů produktů

Příklad: Firma může teoreticky vyrábět n druhů produktů.

Rozhodla se z nich ale vyrábět jen k druhů. Pro každý produkt i je dána maximální úroveň výroby q_i . Naformulujte odpovídající omezující podmínky.

Proměnné:

$$y_i = \text{úroveň výroby produktu } i \quad (218)$$

$$x_i = \begin{cases} 1 & \text{jestliže se produkt } i \text{ vyrábí} \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (219)$$

Omezující podmínky:

$$\frac{1}{M} x_i \leq y_i \leq q_i x_i \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, n \quad (220)$$

$$\sum_{i=1}^n x_i = k \quad (221)$$

6. Výroba určitého počtu druhů produktů

Příklad (rovnající se množství vyráběných druhů produktů):

V předchozím příkladu je navíc určeno, že se úrovně výroby u vyráběných druhů produktů musí rovnat (podmínka komplementarity).

Další proměnné:

$$w = \text{úroveň výroby vyráběných druhů produktů} \quad (222)$$

Další omezující podmínky:

$$w - M(1 - x_i) \leq y_i \leq w + M(1 - x_i) \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, n \quad (223)$$

7. Definice proměnné rovnající se minimu dalších proměnných

Příklad: Zapište proměnnou jako minimum n proměnných.

Proměnné:

$$w = \min(y_1, y_2, \dots, y_n) \quad (224)$$

$$x_i = \begin{cases} 1 & \text{jestliže } w = y_i \\ 0 & \text{jinak} \end{cases} \quad (225)$$

Omezující podmínky:

$$w \leq y_i \leq w + M(1 - x_i) \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, n \quad (226)$$

$$\sum_{i=1}^n x_i \geq 1 \quad (227)$$

8. Linearizace součinu binárních proměnných

Příklad: Linearizujte maximalizační účelovou funkci $x_1x_2x_3$ (všechny proměnné jsou binární).

Umělá proměnná:

$$w = x_1x_2x_3 \quad (228)$$

Model:

$$\max w \quad (229)$$

$$x_1 + x_2 + x_3 - 2 \leq w \quad (230)$$

$$w \leq x_i \quad \text{pro } i = 1, 2, 3 \quad (231)$$

$$x_i \in \{0, 1\} \quad \text{pro } i = 1, 2, 3 \quad (232)$$

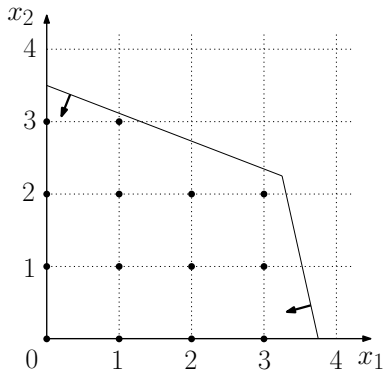
$$w \in \mathbb{R}_+ \quad (233)$$

- 1 Úloha celočíselného programování
- 2 Modelování základních úloh IP a MIP
- 3 Úlohy na grafech
  - Tokové úlohy
  - Okružní a rozvozní úlohy
- 4 Speciální omezení s logickými proměnnými
- 5 Vlastnosti diskrétních úloh
- 6 Řešení úloh - metody a algoritmy
  - Relaxace
  - Exaktní metody
  - Výpočetní složitost
  - Heuristiky a metaheuristiky

Množina přípustných bodů v úlohách lineárního a celočíselného programování

$$(LP) \quad P = \{x \in \mathbb{R}_+^n : Ax \leq b\} \quad (234)$$

$$(IP) \quad S = \{x \in \mathbb{Z}_+^n : Ax \leq b\} \quad (235)$$

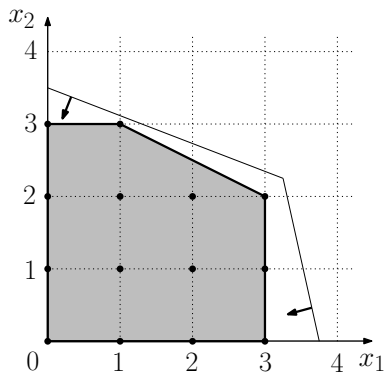

Definice: *Polyedr* $P \subseteq \mathbb{R}^n$ je množina bodů, které splňují konečný počet lineárních nerovností: $P = \{x \in \mathbb{R}^n : Ax \leq b\}$. Polyedr je *omezený*, jestliže existuje hodnota $\delta \in \mathbb{R}_+$ taková, že $P \subseteq \{x \in \mathbb{R}^n : -\delta \leq x_j \leq \delta \text{ pro } j = 1, 2, \dots, n\}$. Omezený polyedr se nazývá *polytop*.

Definice: Nechť je dána množina $S \subseteq \mathbb{R}^n$. Bod $x \in \mathbb{R}^n$ je *konvexní kombinací* bodů z S , jestliže existuje konečná množina bodů $\{x^1, x^2, \dots, x^t\}$ v S a vektor $\lambda \in \mathbb{R}_+^t$ takový, že $\sum_{i=1}^t \lambda_i = 1$ a $x = \sum_{i=1}^t \lambda_i x^i$.

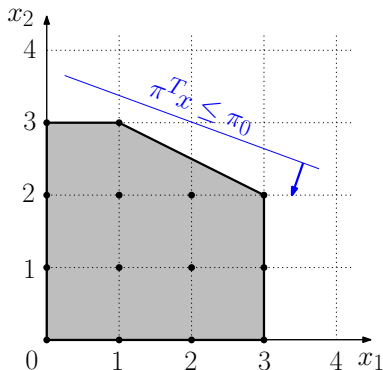
Definice: $T \subseteq \mathbb{R}^n$ je *konvexní množina*, pokud platí: jestliže $x^1, x^2 \in T$, pak $\lambda x^1 + (1 - \lambda)x^2 \in T$ pro všechna $\lambda \in \langle 0, 1 \rangle$.

Definice: *Konvexní obal* $\text{conv}(S)$ množiny S je množina všech bodů, které jsou konvexní kombinací bodů z S .

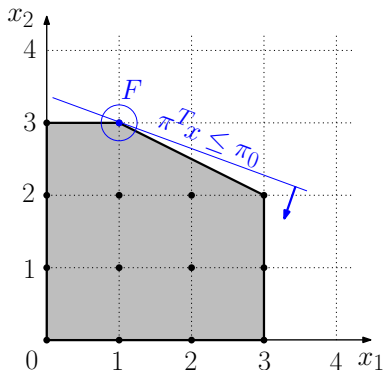

$$S \subset \text{conv}(S) \subset P$$

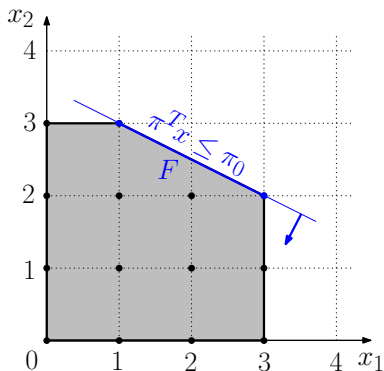
Definice: Nerovnost $\pi^T x \leq \pi_0$ se nazývá *platná nerovnost* vzhledem k S , jestliže ji splňují všechny body z S .

Definice: Jestliže $\pi^T x \leq \pi_0$ je platná nerovnost vzhledem k S a $\exists x^0 \in S$ takový, že $\pi^T x^0 = \pi_0$, pak se nerovnost nazývá *opěrná nerovnost* vzhledem k S . Množina $F = \{x \in \text{conv}(S) : \pi^T x = \pi_0\}$ se nazývá *opěrná stěna* množiny $\text{conv}(S)$. Říkáme, že opěrná nerovnost $\pi^T x \leq \pi_0$ *reprezentuje* opěrnou stěnu F .

Definice: Opěrná stěna F množiny $\text{conv}(S)$ se nazývá *fazeta* množiny $\text{conv}(S)$, jestliže $\dim F = \dim \text{conv}(S) - 1$.

Definice: Platné nerovnosti $\pi^T x \leq \pi_0$ a $\gamma^T x \leq \gamma_0$ se nazývají *ekvivalentní*, jestliže $\gamma = \lambda\pi$ a $\gamma_0 = \lambda\pi_0$ pro některé $\lambda > 0$.

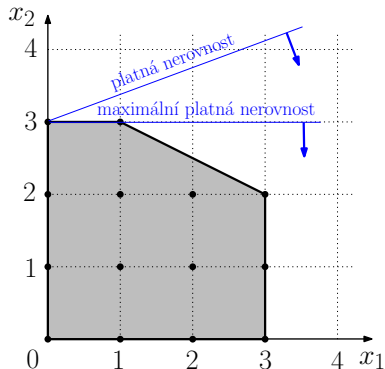
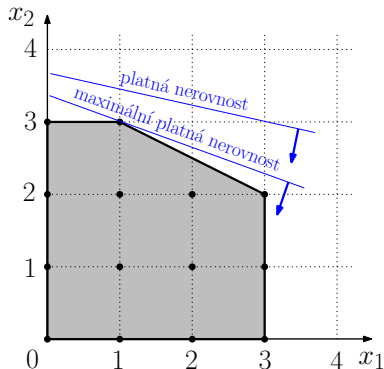
Definice: Necht' $\pi^T x \leq \pi_0$ a $\gamma^T x \leq \gamma_0$ jsou dvě platné nerovnosti vzhledem k $\text{conv}(S)$, které nejsou ekvivalentní. Jestliže existuje hodnota $\lambda > 0$ taková, že $\gamma \geq \lambda\pi$ a $\gamma_0 \leq \lambda\pi_0$, pak říkáme, že $\gamma^T x \leq \gamma_0$ *dominuje* (je silnější než) $\pi^T x \leq \pi_0$. Říkáme také, že $\pi^T x \leq \pi_0$ *je dominována* (je slabší než) $\gamma^T x \leq \gamma_0$.

Pokud $\gamma^T x \leq \gamma_0$ *dominuje* $\pi^T x \leq \pi_0$, pak $\{x \in \mathbb{R}_+^n : \gamma^T x \leq \gamma_0\} \subset \{x \in \mathbb{R}_+^n : \pi^T x \leq \pi_0\}$.

Definice: *Maximální* platná nerovnost je taková, která není dominována žádnou jinou platnou nerovností.

Vlastnosti diskrétních úloh

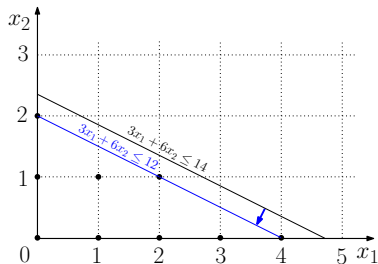
Každá maximální platná nerovnost vzhledem k S reprezentuje neprázdnou opěrnou stěnu množiny $\text{conv}(S)$ a množina všech maximálních platných nerovností obsahuje nerovnosti, které reprezentují všechny fazety množiny $\text{conv}(S)$.

Zesilování nerovnosti

Věta (Diophantos): Lineární rovnice $\sum_{j=1}^n \pi_j x_j = \pi_0$, v níž $\pi_j \in \mathbb{Z}$ ($j = 0, 1, \dots, n$), má řešení $x \in \mathbb{Z}^n$, právě tehdy, když největší společný dělitel koeficientů π_j ($j = 1, 2, \dots, n$) dělí celočíselně hodnotu π_0 .

Příklad: Nechť $3x_1 + 6x_2 \leq 14$ je platná nerovnost vzhledem k S . Cílem je najít silnější platnou nerovnost, která je opěrnou nerovností vzhledem k S .

Zesilování nerovností - lifting

Definice: Nechť je dána nerovnost $\sum_{j=1}^n \pi_j x_j \leq \pi_0$, v níž $\pi_j \in \mathbb{R}_+$ ($j = 0, 1, \dots, n$) a $x \in \mathbb{B}^n$. Jestliže pro nějakou hodnotu $\Delta_k > 0$ je nerovnost $\sum_{j=1}^n \pi_j x_j + \Delta_k x_k \leq \pi_0$ platná, pak říkáme, že je *liftovaná* z původní nerovnosti vzhledem k proměnné x_k .

Algoritmus:

Opakuj pro $k = 1, 2, \dots, n$:

- 1 Nastav $x_k = 1$ a vypočti $\alpha_k = \max_{x_k \in \mathbb{B}} \sum_{j=1}^n \pi_j x_j \leq \pi_0$
- 2 Vypočti $\Delta_k = \pi_0 - \alpha_k$
- 3 Nahraď π_k součtem $\pi_k + \Delta_k$
- 4 Nerovnost $\sum_{j=1}^n \pi_j x_j \leq \pi_0$ je liftovaná vzhledem k proměnné x_k

Nerovnost $\sum_{j=1}^n \pi_j x_j \leq \pi_0$ je liftovaná vzhledem ke všem proměnným.

Zesilování nerovností - lifting

Příklad: Liftujte nerovnost $4x_1 + 5x_2 + 6x_3 + 8x_4 \leq 13$, kde $x_j \in \mathbb{B}$ ($j = 1, 2, 3, 4$).

$$x_1 = 1 \rightarrow \alpha_1 = 12 \rightarrow \Delta_1 = 1 \rightarrow \pi_1 = 5 \rightarrow 5x_1 + 5x_2 + 6x_3 + 8x_4 \leq 13$$

$$x_2 = 1 \rightarrow \alpha_2 = 13 \rightarrow \Delta_2 = 0 \rightarrow \pi_2 = 5 \rightarrow 5x_1 + 5x_2 + 6x_3 + 8x_4 \leq 13$$

$$x_3 = 1 \rightarrow \alpha_3 = 11 \rightarrow \Delta_3 = 2 \rightarrow \pi_3 = 8 \rightarrow 5x_1 + 5x_2 + 8x_3 + 8x_4 \leq 13$$

$$x_4 = 1 \rightarrow \alpha_4 = 13 \rightarrow \Delta_4 = 0 \rightarrow \pi_4 = 8 \rightarrow 5x_1 + 5x_2 + 8x_3 + 8x_4 \leq 13$$

Zesilování nerovností - fixing

Příklad: Nechť je dána nerovnost $2x_1 + 3x_2 + 4x_3 - 15x_4 \geq 2$, v níž $x_j \in \mathbb{B}$ ($j = 1, 2, 3, 4$).

Pokud $x_4 = 1$, nerovnost nemůže být splněna $\rightarrow$ přípustné řešení existuje jen tehdy, jestliže proměnná je zafixována $x_4 = 0$.

Příklad: Nechť je dána nerovnost $20x_1 + 5x_2 + 1x_3 - 8x_4 \geq 7$, v níž $x_j \in \mathbb{B}$ ($j = 1, 2, 3, 4$).

Zafixování $x_1 = 1$.

Příklad: Nechť je dána rovnice $x_1 + x_2 + 3x_3 = 4$, v níž $x_j \in \mathbb{B}$ ($j = 1, 2, 3$).

Protože $x_3 = 0$ je nepřípustné, proměnná je zafixována $x_3 = 1$.
Potom je rovnice redukována na rovnici $x_1 + x_2 = 1$.

Zesilování nerovností - Gomoryho řez

Nechť $S = \{x \in \mathbb{Z}_+^n : \pi^T x = \pi_0\}$, kde $\pi_j \in \mathbb{R}$ ($j = 0, 1, \dots, n$).

Zvolíme-li libovolně $d \in \mathbb{N}$, pak každý koeficient π_j lze vyjádřit jako

$$\pi_j = \alpha_j d + \pi'_j, \quad (236)$$

kde $\alpha_j = \left\lfloor \frac{\pi_j}{d} \right\rfloor$ a $\pi'_j = \pi_j \bmod d$. Tedy $\alpha_j \in \mathbb{Z}$ a $\pi'_j \in \langle 0, d \rangle$.

Pak rovnici

$$\sum_{j=1}^n \pi_j x_j = \pi_0 \quad (237)$$

lze psát jako

$$\sum_{j=1}^n (\alpha_j d + \pi'_j) x_j = \alpha_0 d + \pi'_0 \quad (238)$$

nebo

$$d \left(\sum_{j=1}^n \alpha_j x_j - \alpha_0 \right) = \pi'_0 - \sum_{j=1}^n \pi'_j x_j. \quad (239)$$

Zesilování nerovností - Gomoryho řez

Protože hodnota na levé straně nerovnosti (239) je celočíselným násobkem hodnoty d , hodnota na pravé straně musí být také celočíselná. Vzhledem k $\pi'_0 \in \langle 0, d \rangle$ a $\sum_{j=1}^n \pi'_j x_j \geq 0$, hodnota na pravé straně nemůže být kladným násobkem d , tj. musí být nekladná. Proto také hodnota na levé straně musí být nekladná.

Zlomkový Gomoryho řez:

$$\pi'_0 - \sum_{j=1}^n \pi'_j x_j \leq 0 \quad \rightarrow \quad \sum_{j=1}^n \pi'_j x_j \geq \pi'_0 \quad (240)$$

Celočíselný Gomoryho řez:

$$\sum_{j=1}^n \alpha_j x_j - \alpha_0 \leq 0 \quad \rightarrow \quad \sum_{j=1}^n \alpha_j x_j \leq \alpha_0 \quad (241)$$

Zesilování nerovností - Gomoryho řez

Příklad: Necht' $S = \{x \in \mathbb{Z}_+^3 : 37x_1 - 68x_2 + 78x_3 \leq 141\}$.

Nalezněte silnější platnou nerovnost vzhledem k S .

Transformace na rovnici $37x_1 - 68x_2 + 78x_3 + x_4 = 141$

Zvolíme $d = 12$

$$37 = 3 \cdot 12 + 1$$

$$-68 = -6 \cdot 12 + 4$$

$$78 = 6 \cdot 12 + 6$$

$$1 = 0 \cdot 12 + 1$$

$$141 = 11 \cdot 12 + 9$$

Zlomkový Gomoryho řez: $x_1 + 4x_2 + 6x_3 + x_4 \geq 9$

Celočíselný Gomoryho řez: $3x_1 - 6x_2 + 6x_3 \leq 11$

- 1 Úloha celočíselného programování
- 2 Modelování základních úloh IP a MIP
- 3 Úlohy na grafech
  - Tokové úlohy
  - Okružní a rozvozní úlohy
- 4 Speciální omezení s logickými proměnnými
- 5 Vlastnosti diskretních úloh
- 6 Řešení úloh - metody a algoritmy
  - Relaxace
  - Exaktní metody
  - Výpočetní složitost
  - Heuristiky a metaheuristiky

Unimodularita

Definice: Čtvercová celočíselná matice A se nazývá *unimodulární*, jestliže její determinant $\det(A) = \pm 1$. Celočíselná matice A se nazývá *totálně unimodulární*, jestliže každá čtvercová nesingulární submatice A je unimodulární.

Pozn.: Je-li matice A totálně unimodulární, pak $a_{ij} \in \{+1, -1, 0\}$ pro všechna i, j .

Věta (postačující podmínka): Matice A je totálně unimodulární, jestliže

- $a_{ij} \in \{+1, -1, 0\}$ pro všechna i, j
- každý sloupec obsahuje nejvýše dva nenulové koeficienty
- řádky matice A mohou být rozděleny do dvou množin takových, že
  - ▶ jestliže sloupec obsahuje dva koeficienty se stejným znaménkem, jejich řádky leží v různých množinách
  - ▶ jestliže sloupec obsahuje dva koeficienty s různými znaménky, jejich řádky leží ve stejné množině

Unimodularita

Nechť je dána následující úloha LP s celočíselnými A, b :

$$z_{LP} = \max\{c^T x : Ax \leq b, x \in \mathbb{R}_+^n\}. \quad (242)$$

Vektor základních proměnných lze vyjádřit jako

$$x_B = B^{-1}b = \frac{B^{\text{adj}}}{\det(B)}b, \quad (243)$$

kde B je matice báze, B^{-1} její inverze a B^{adj} je adjungovaná matice B (transponovaná matice algebraických doplňků prvků matice B).

Pozn.: Je-li optimální matice báze B unimodulární, pak optimální řešení je celočíselné.

Tvrzení: Je-li matice A totálně unimodulární, pak optimální řešení je celočíselné.

Příklady: dopravní problém, úloha hledání maximálního toku, ...

- 1 Úloha celočíselného programování
- 2 Modelování základních úloh IP a MIP
- 3 Úlohy na grafech
  - Tokové úlohy
  - Okružní a rozvozní úlohy
- 4 Speciální omezení s logickými proměnnými
- 5 Vlastnosti diskrétních úloh
- 6 Řešení úloh - metody a algoritmy
  - Relaxace
  - Exaktní metody
  - Výpočetní složitost
  - Heuristiky a metaheuristiky

Definice: Nechť je dána následující úloha celočíselného programování (IP):

$$z_{\text{IP}} = \max\{c^T x : x \in S \subseteq \mathbb{Z}_+^n\}. \quad (244)$$

Úloha (R)

$$z_{\text{R}} = \max\{d^T x : x \in X \subseteq \mathbb{R}_+^n\} \quad (245)$$

je *relaxace* úlohy (IP), jestliže

- $S \subseteq X$
- $d^T x \geq c^T x$ pro všechna $x \in X$.

Tvrzení: Je-li úloha (R) relaxace úlohy (IP), pak $z_{\text{R}} \geq z_{\text{IP}}$, tj. z_{R} je horní mez pro z_{IP} .

Lineární relaxace

Definice: Nechť je dána následující úloha celočíselného programování (IP):

$$z_{\text{IP}} = \max\{c^T x : Ax \leq b, x \in \mathbb{Z}_+^n\}. \quad (246)$$

Úloha (LP)

$$z_{\text{LP}} = \max\{c^T x : Ax \leq b, x \in \mathbb{R}_+^n\} \quad (247)$$

je *lineární relaxace* úlohy (IP).

V případě úlohy bivalentního programování (BIP)

$$z_{\text{BIP}} = \max\{c^T x : Ax \leq b, x \in \mathbb{B}^n, \mathbb{B} = \{0, 1\}\} \quad (248)$$

je lineární relaxace definována jako

$$z_{\text{LP}} = \max\{c^T x : Ax \leq b, 0 \leq x_j \leq 1, j = 1, 2, \dots, n\}. \quad (249)$$

Lineární relaxace

Definice: Hodnota *absolutní gap* je definována jako rozdíl

$$\text{Gap} = z_{\text{LP}} - z_{\text{IP}} \quad (250)$$

a pro $z_{\text{IP}} \neq 0$ je hodnota *relativní gap* definována jako

$$\text{Gap}\% = \frac{z_{\text{LP}} - z_{\text{IP}}}{|z_{\text{IP}}|} 100\%. \quad (251)$$

- 1 Úloha celočíselného programování
- 2 Modelování základních úloh IP a MIP
- 3 Úlohy na grafech
  - Tokové úlohy
  - Okružní a rozvozní úlohy
- 4 Speciální omezení s logickými proměnnými
- 5 Vlastnosti diskrétních úloh
- 6 Řešení úloh - metody a algoritmy
  - Relaxace
  - **Exaktní metody**
  - Výpočetní složitost
  - Heuristiky a metaheuristiky

Metoda řezných nadrovin

Algoritmus je založen na simplexové metodě.

Řezná nadrovina (nebo jednoduše *řez*) je lineární omezující podmínka, která nevylučuje žádné přípustné celočíselné řešení.

- 1 Vyřeš lineární relaxaci původní úlohy.
- 2 Je-li optimální řešení celočíselné, jdi na krok 5.
- 3 Vyber proměnnou, jejíž optimální hodnota není celočíselná a sestav Gomoryho řez podle (240). Ten je přidán do simplexové tabulky jako

$$-\sum_{j=1}^n \pi'_j x_j + x_{n+1} = -\pi'_0, \quad (252)$$

kde x_{n+1} je přídatná proměnná.

- 4 Pokračuj duálním simplexovým algoritmem pro získání optimálního řešení. Jdi na krok 2.
- 5 Konec

Metoda větvení a mezí

Tvrzení: Je dána úloha $z_{\text{IP}} = \max\{c^T x : x \in S\}$. Necht' $S = S_1 \cup S_2 \cup \dots \cup S_K$ je dekompozice množiny S na menší množiny a necht' $z^k = \max\{c^T x : x \in S_k\}$ pro $k = 1, 2, \dots, K$. Pak $z_{\text{IP}} = \max_k z^k$.

Značení:

M je posloupnost úloh řešených ve větvích výpočetního stromu, x^* je dosud nejlepší nalezené celočíselné řešení, $z^* = c^T x^*$ je dosud nejlepší hodnota účelové funkce pro celočíselné řešení.

Algoritmus:

1 Počáteční nastavení

$M = (LP)$, LP je lineární relaxace původní úlohy,
 x^* není definován,
 $z^* = -\infty$.

Metoda větvení a mezí

② *Výběr řešené úlohy*

Pokud $M = ()$, jdi na krok 5,
jinak vyber poslední úlohu v posloupnosti M .

③ *Řešení vybrané úlohy*

- (a) Jestliže neexistuje přípustné řešení, odstraň úlohu z M a jdi na krok 2.
- (b) Je-li nalezeno optimální řešení x^0 s hodnotou účelové funkce z^0 , pak
  - (b1) pokud $z^0 \leq z^*$, odstraň úlohu z M a jdi na krok 2,
  - (b2) pokud $z^0 > z^*$ a řešení x^0 je celočíselné, nahraď $x^* = x^0, z^* = z^0$, odstraň úlohu z M a jdi na krok 2,
  - (b3) pokud $z^0 > z^*$ a řešení x^0 není celočíselné, jdi na krok 4.

Metoda větvení a mezí

4 *Větvení*

Vyber proměnnou x_k , jejíž optimální hodnota není celočíselná. Přidej kopii poslední řešené úlohy na konec posloupnosti M spolu s omezující podmínkou

$$x_k \leq \lfloor x_k^0 \rfloor. \quad (253)$$

K předposlední úloze v M přidej omezující podmínku

$$x_k \geq \lfloor x_k^0 \rfloor + 1. \quad (254)$$

Jdi na krok 2.

5 *Konec*

Optimální celočíselné řešení je x^* , optimální hodnota účelové funkce je z^* .

Metoda větvení a mezí

Tvrzení: Větev výpočetního stromu je uzavřena, pokud v jejím uzlu nastane jedna ze tří možností:

- úloha nemá řešení,
- optimální řešení x^0 je celočíselné,
- platí $z^0 \leq z^*$.

V případě bivalentní úlohy (v níž je n binárních proměnných), je n maximální hloubka výpočetního stromu a 2^n maximální počet jeho listů.

Metoda větvení a mezí

Výběr uzlu

- Apriorní pravidla
  - ▶ uzly jsou vybírány v opačném pořadí, než jsou vytvářeny (LIFO)
  - ▶ uzly se zpracovávají po vrstvách stromu
- Adaptivní pravidla
  - ▶ výběr uzlu s nejvyšší horní mezí

Výběr větvící proměnné

- Výběr proměnné, jejíž hodnota nejvíce porušuje celočíselnost
- Výběr proměnné na základě řešení lineárních relaxací s dolní a horní mezí dané proměnné (provede se pouze 1 iterace simplexové tabulky, jedná se tedy o odhad poklesu hodnoty účelové funkce)

Metoda větvení a mezí

Vylepšení metody

- Metoda větvení a řezů
Jedná se o kombinaci metody větvení a mezí s metodou řezných nadrovin za účelem zesílit lineární relaxace v uzlech výpočetního stromu.
- Metoda větvení a oceňování
Metoda se používá pro řešení úloh IP a MIP s velkým počtem proměnných. Jedná se o hybridní spojení metody větvení a mezí s algoritmem generování sloupců.

- 1 Úloha celočíselného programování
- 2 Modelování základních úloh IP a MIP
- 3 Úlohy na grafech
  - Tokové úlohy
  - Okružní a rozvozní úlohy
- 4 Speciální omezení s logickými proměnnými
- 5 Vlastnosti diskrétních úloh
- 6 Řešení úloh - metody a algoritmy
  - Relaxace
  - Exaktní metody
  - Výpočetní složitost
  - Heuristiky a metaheuristiky

Složitost algoritmů

Velikost (rozsah) úlohy:

- lineární programování
 m ... počet omezujících podmínek
 n ... počet proměnných
- úlohy na grafech
 $|U|$ ... počet uzlů
 $|E|$ ... počet hran

Výpočetní složitost algoritmu je funkcí velikosti úlohy, kterou algoritmus řeší, např. $f(n)$.

Složitost algoritmů

Nechť elementární operace v počítači trvá 1 ns. V následující tabulce je uvedena závislost výpočetního času pro různé funkce a velikost úlohy.

$f(n)$	n (velikost úlohy)				
	10	20	50	100	1000
n	10 ns	20 ns	50 ns	100 ns	1 μ s
$n \log n$	10 ns	26 ns	85 ns	200 ns	3 μ s
n^2	100 ns	400 ns	2.5 μ s	10 μ s	1 ms
n^3	1 μ s	8 μ s	125 μ s	1 ms	1 s
2^n	1 μ s	1 ms	13 dnů	10^{13} let	-
3^n	59 μ s	4 s	10^7 let	-	-
$n!$	4 ms	77 let	-	-	-

Složitost algoritmů

Důležitá je asymptotická míra růstu složitosti algoritmu.

Definice: Necht' $f(n)$ a $g(n)$ jsou reálné funkce přirozených čísel.

- Píšeme $f(n) = O(g(n))$, pokud existuje konstanta $c > 0$ taková, že pro dostatečně velká n je $f(n) \leq cg(n)$ (notace velké O).
- Píšeme $f(n) = \Omega(g(n))$, pokud existuje konstanta $c > 0$ taková, že pro dostatečně velká n je $f(n) \geq cg(n)$ (notace velké omega).
- Píšeme $f(n) = \Theta(g(n))$, pokud existují konstanty $c, c' > 0$ takové, že pro dostatečně velká n je $cg(n) \leq f(n) \leq c'g(n)$ (notace velké theta).

Polynomiální algoritmy: $n, n^2, n^3, \log n, n \log n$

Nepolynomiální algoritmy: $2^n, e^n, n!$

Třídy úloh

Třída $\mathcal{P}$

Jedná se o třídu rozhodovacích úloh, které lze řešit v polynomiálním čase. Rozhodovací úloha velikosti n leží ve třídě $\mathcal{P}$, jestliže pro ni existuje algoritmus s $f(n) = O(n^p)$ pro nějaké pevně dané p .

Třída $\mathcal{PO}$

Je to třída optimalizačních úloh řešitelných v polynomiálním čase. Optimalizační úloha rozměru n leží ve třídě $\mathcal{PO}$, jestliže pro ni existuje algoritmus s $f(n) = O(n^p)$ pro nějaké pevně dané p .

Vybrané úlohy řešitelné v polynomiálním čase.

- Minimální kostra grafu.
- Úloha hledání nejkratší cesty v grafu.
- Úloha hledání maximálního toku.
- Lineární přiřazovací problém.
- Úloha lineárního programování.

Třídy úloh

Třída $\mathcal{NP}$

Jedná se o třídu rozhodovacích úloh řešitelných *nedeterministickým polynomiálním algoritmem* sestávajícím ze dvou fází:

- 1 Navrhovací (nedeterministická) fáze
Je vygenerováno řešení.
- 2 Ověřující fáze
Pomocí polynomiálního algoritmu je dokazováno, zda řešení je přípustné.

Rozhodovací úloha leží ve třídě $\mathcal{NP}$, jestliže kladné rozhodnutí je ověřeno v polynomiálním čase.

Leží-li úloha ve třídě $\mathcal{P}$, pak leží také ve třídě $\mathcal{NP}$, tj. $\mathcal{P} \subset \mathcal{NP}$.

Příklady $\mathcal{NP}$ -řešitelných úloh: hledání Hamiltonova cyklu v daném grafu, hledání přípustného řešení úlohy MIP, ...

Třídy úloh

Třída $\mathcal{NPO}$

Optimalizační úloha leží ve třídě $\mathcal{NPO}$, pokud její rozhodovací verze leží ve třídě $\mathcal{NP}$.

Leží-li úloha ve třídě $\mathcal{PO}$, pak leží ve třídě $\mathcal{NPO}$, tj. $\mathcal{PO} \subset \mathcal{NPO}$.

Definice: Rozhodovací úloha A je *polynomiálně redukovatelná* na rozhodovací úlohu B , jestliže existuje polynomiální funkce transformující zadání úlohy A na zadání úlohy B taková, že z řešení úlohy B lze odvodit řešení úlohy A .

Jestliže je rozhodovací úloha A redukovatelná na rozhodovací úlohu B , pak pokud existuje algoritmus pro řešení úlohy B , lze jej použít pro řešení úlohy A .

Rozhodovací úloha A je speciální případ rozhodovací úlohy B , tj. B je obecnější, a tudíž složitější.

Třídy úloh

Tvrzení: Je-li úloha A polynomiálně redukovatelná na úlohu B a $B \in \mathcal{P}$, pak $A \in \mathcal{P}$.

Tvrzení: Je-li úloha A polynomiálně redukovatelná na úlohu B a $B \in \mathcal{NP}$, pak $A \in \mathcal{NP}$.

Třída $\mathcal{NPC}$

Říkáme, že rozhodovací úloha $A \in \mathcal{NP}$ je $\mathcal{NP}$ -úplná, pokud všechny problémy ve třídě $\mathcal{NP}$ lze polynomiálně redukovat na úlohu A .

Tvrzení: Je-li úloha $A \in \mathcal{NPC}$ polynomiálně redukovatelná na úlohu $B \in \mathcal{NP}$, pak $B \in \mathcal{NPC}$.

Důsledek: Abychom dokázali, že daná úloha je $\mathcal{NP}$ -úplná, je nutné:

- prokázat, že úloha leží ve třídě $\mathcal{NP}$ a
- najít nějakou známou $\mathcal{NP}$ -úplnou úlohu, která je na danou úlohu redukovatelná.

Třídy úloh

Tvrzení: Jestliže $\mathcal{P} \cap \mathcal{NPC} \neq \emptyset$, pak $\mathcal{P} = \mathcal{NP}$.

Důsledek: Kdyby existoval polynomiální algoritmus, který by řešil nějakou $\mathcal{NP}$ -úplnou úlohu, pak, s použitím redukovatelnosti, bychom všechny úlohy v $\mathcal{NP}$ dokázali řešit v polynomiálním čase.

Příklady $\mathcal{NP}$ -úplných úloh (některé z nich jsou binárními verzemi optimalizačních úloh):

- Přípustné řešení úlohy BIP.
- Přípustné řešení rozkladu množiny.
- Přípustné řešení úlohy batohu s dolní mezí účelové funkce.
- Hamiltonův cyklus.
- Přípustné řešení úlohy TSP s horní mezí účelové funkce.
- Přípustné řešení kvadratického přiřazovacího problému s horní mezí účelové funkce.
- Rozdělení dané množiny přirozených čísel do dvou podmnožin se stejným součtem (Partition problem).

Třídy úloh

Třída $\mathcal{NP}\mathcal{H}$

Optimalizační úloha je $\mathcal{NP}$ -obtížná, těžká, jestliže její rozhodovací verze leží ve třídě $\mathcal{NPC}$.

Příklady $\mathcal{NP}$ -obtížných úloh:

- Úloha IP.
- Úloha batohu.
- TSP.
- Minimální Steinerův strom.
- Kvadratický přiřazovací problém.
- Kontejnerový dopravní problém.

- 1 Úloha celočíselného programování
- 2 Modelování základních úloh IP a MIP
- 3 Úlohy na grafech
  - Tokové úlohy
  - Okružní a rozvozní úlohy
- 4 Speciální omezení s logickými proměnnými
- 5 Vlastnosti diskrétních úloh
- 6 Řešení úloh - metody a algoritmy
  - Relaxace
  - Exaktní metody
  - Výpočetní složitost
  - Heuristiky a metaheuristiky

Přibližné metody:

- Heuristika

Je to postup, který vede k získání dobrého řešení (blízkého optimálnímu řešení) konkrétní optimalizační úlohy.

- Metaheuristika

Je to přístup, který lze přizpůsobit k řešení širokého okruhu úloh.

Základní principy použití přibližné metody:

- používá se k řešení úloh $\mathcal{NPC}$ a $\mathcal{NPH}$,
- nezaručuje nalezení optimálního řešení (poskytuje tzv. suboptimální řešení),
- je to polynomiální algoritmus,
- lze jej snadno upravit pro řešení konkrétní úlohy.

Heuristiky pro TSP

Klasifikace metod:

- Konstruktivní heuristiky.
- Zatřídovací heuristiky.
- Zlepšující heuristiky.

Předpoklad: je dána matice vzdáleností mezi všemi dvojicemi uzlů (je definován úplný graf)

Metoda nejbližšího souseda

- 1 Vyber libovolný uzel jako výchozí pro vytvářenou trasu.
- 2 Najdi nejbližší uzel (dosud nevybraný) k poslednímu uzlu na trase a přidej ho na konec trasy. Pokud takový uzel neexistuje (všechny uzly již byly vybrány), pak přidej na konec trasy výchozí uzel (je vytvořen Hamiltonův cyklus) a jdi na krok 4.
- 3 Jdi na krok 2.
- 4 Konec.

Metoda výhodnostních čísel (Clarke a Wright)

- 1 Vypočti výhodnostní čísla

$$s_{ij} = c_{i1} + c_{1j} - c_{ij} \quad \text{pro} \quad \begin{matrix} i = 2, 3, \dots, n \\ j = 2, 3, \dots, n \end{matrix} \quad i \neq j. \quad (255)$$

- 2 Vytvoř $(n - 1)$ tras $(1, i, 1)$ pro $i = 2, 3, \dots, n$ a seříd' výhodnostní čísla sestupně.

Paralelní verze

- 3 (Nejlepší přípustné zatřídění)

Podle seříděných čísel postupujeme následujícím způsobem.

Pro dané výhodnostní číslo s_{ij} zjistíme, zda existují dvě trasy, z nichž první obsahuje hranu $(1, j)$ a druhá hranu $(i, 1)$, které mohou být přípustným způsobem zatříděny. V takovém případě spojíme tyto dvě trasy v jednu odstraněním hran $(1, j)$, $(i, 1)$ a vložení hranou (i, j) .

Metoda výhodnostních čísel (Clarke a Wright)

Sekvenční verze

- 3 (Nastavení trasy)
Uvažujme trasu $(1, i, \dots, j, 1)$. Najdi první výhodnostní číslo s_{ki} nebo s_{jl} takové, že uzly k a l jsou zahrnuty v jiných trasách obsahujících hranu $(k, 1)$ nebo hranu $(1, l)$.
- 4 Proveď zatřídění a opakuj tento postup dokud není vytvořen Hamiltonův cyklus.

Vkládací algoritmus

- 1 Vyber libovolný uzel jako výchozí pro vytvářenou trasu, např. uzel 1.
- 2 Najdi nejvzdálenější uzel s k výchozímu uzlu a vytvoř trasu $(1, s, 1)$.
- 3 Do stávající trasy postupně vkládej další dosud nezahrnuté uzly (na základě minimalizace prodloužení trasy), dokud nevznikne Hamiltonův cyklus.

Metoda zatřídování cyklů

Nechť je daný úplný graf $G = \{U, E\}$.

- 1 Najdi výchozí systém cyklů $\mathcal{F}$ (např. použitím metody perfektního párování; jestliže počet uzlů v U je lichý, pak jeden z cyklů bude obsahovat 3 uzly).
- 2 Proveď zatřídění dvou cyklů α^* a β^* s použitím následující metriky:

$$D_{\alpha^*\beta^*} = \min_{\alpha, \beta \in \mathcal{F}} D_{\alpha\beta} = \min_{\substack{i, k \in \alpha \\ j, l \in \beta}} (c_{ij} + c_{kl} - c_{ik} - c_{jl}). \quad (256)$$

Nechť tímto zatříděním vznikne cyklus γ .

- 3 Odstraň cykly α^* a β^* z $\mathcal{F}$, přidej do $\mathcal{F}$ cyklus γ .
- 4 Jestliže γ není Hamiltonův cyklus, jdi na krok 2.

Metoda výměn (Lin a Kernighen)

Nechť je daný úplný graf $G = \{U, E\}$.

- 1 Předpokládejme nalezení Hamiltonova cyklu některou konstruktivní nebo zatřídňovací heuristikou.
- 2 Vyměň dvě nesousední hrany z trasy za jiné dvě nesousední hrany tak, aby byl opět vytvořen Hamiltonův cyklus.
- 3 Pokud tato výměna přináší zlepšení řešení, proved' ji.
- 4 Opakuj proces hledání výměn dokud je možné zlepšovat řešení. Metoda končí, jestliže již není možné řešení zlepšit.
- 5 Získaný Hamiltonův cyklus je lokálně optimální (2-opt) trasa.

Metaheuristiky

Značení v algoritmech:

x je přípustné řešení dané úlohy

X je množina přípustných řešení, tj. množina všech x

$N(x)$ je okolí řešení x (množina blízkých řešení)

$f(x)$ je minimalizační účelová funkce

x^* je dosud nejlepší nalezené řešení

Metoda lokálního hledání

- 1 Vyber výchozí řešení $x \in X$ a přiřaď $x^* = x$.
- 2 Definuj okolí $N(x) \subseteq X$ a ohodnoť všechna řešení.
- 3 Nechť x' je nejlepší řešení z $N(x)$.
Jestliže $f(x') < f(x^*)$, pak nahraď $x^* = x'$ a $x = x'$, jinak ukonči hledání.
- 4 Pokud není splněno ukončovací pravidlo, jdi na krok 2.
- 5 Řešení x^* odpovídá lokálnímu minimu.

Metoda tabu prohledávání

TL je posloupnost zakázaných řešení (tabu seznam)

$MaxSize$ je maximálně povolený počet řešení v tabu seznamu

- 1 Vyber výchozí řešení $x \in X$ a přiřaď $x^* = x$. Nastav $TL = \{x\}$.
- 2 Definuj okolí $N(x) \subseteq X \setminus TL$ a ohodnoť všechna řešení.
- 3 Nechť x' je nejlepší řešení z $N(x)$. Nahaď $x = x'$.
Jestliže $f(x') < f(x^*)$, pak nahaď $x^* = x'$.
- 4 $TL = TL \cup \{x\}$. Jestliže $|TL| > MaxSize$, pak z TL odstraň první řešení.
- 5 Pokud není splněno ukončovací pravidlo, jdi na krok 2.
- 6 Řešení x^* je nejlepší nalezené řešení.

Metoda prahové akceptace

T je hodnota prahu akceptace horších řešení

T_0 je počáteční hodnota prahu

$r \in (0, 1)$ je míra redukce prahu

- 1 Vyber výchozí řešení $x \in X$ a přiřaď $x^* = x$. Nastav $T = T_0$.
- 2 Opakuj n -krát:
  - ▶ vyber $x' \in N(x)$,
  - ▶ jestliže $f(x') - T < f(x)$, pak nahraď $x = x'$,
  - ▶ jestliže $f(x') < f(x^*)$, pak nahraď $x^* = x'$.
- 3 Pokud není splněno ukončovací pravidlo, proved' redukci prahu $T = rT$ a jdi na krok 2.
- 4 Řešení x^* je nejlepší nalezené řešení.

Metoda simulovaného žíhání (SIAM)

T je teplota

T_0 je počáteční teplota

$r \in (0, 1)$ je míra redukce teploty (míra ochlazování)

- 1 Vyber výchozí řešení $x \in X$ a přiřaď $x^* = x$. Nastav $T = T_0$.
- 2 Opakuj n -krát:
  - ▶ vyber $x' \in N(x)$,
  - ▶ jestliže $f(x') < f(x)$, pak nahraď $x = x'$,
  - ▶ jestliže $f(x') \geq f(x)$, pak nahraď $x = x'$ s pravděpodobností $e^{-\frac{\Delta}{T}}$, kde $\Delta = f(x') - f(x)$,
  - ▶ jestliže $f(x') < f(x^*)$, pak nahraď $x^* = x'$.
- 3 Pokud není splněno ukončovací pravidlo (nebo nenastalo ztuhnutí procesu žíhání), pak proved' redukci teploty $T = rT$ a jdi na krok 2.
- 4 Řešení x^* je nejlepší nalezené řešení.

Genetický algoritmus

Definice:

Populace $R \subseteq X$ je konečná množina přípustných řešení.

Fitness value $f(x)$ je ohodnocení řešení $x \in R$.

Selekce je výběr určitého páru řešení (rodičů) $x, y \in R$ založený na jejich fitness value.

Křížení je operace spojení rodičů za účelem získání jednoho nebo dvou nových řešení (*potomků*).

Mutace je náhodná změna potomka.

Cílem selekce rodičů je vybrat lepší řešení s vyšší pravděpodobností. Předpokládejme, že fitness $f(x)$ je maximalizačního typu. Pak pravděpodobnost výběru rodiče x je dána jako

$$\frac{f(x)}{\sum_{\forall y \in R} f(y)} \quad (257)$$

Genetický algoritmus

Nechť rodič x je dán kódem $x_1x_2 \dots x_r$, rodič y kódem $y_1y_2 \dots y_r$
a potomek z kódem $z_1z_2 \dots z_r$.

- Křížení rodičů

- ▶ Jednobodové křížení

- Potomek #1: $x_1 \dots x_p y_{p+1} \dots y_r$,

- Potomek #2: $y_1 \dots y_p x_{p+1} \dots x_r$.

- ▶ Dvoubodové křížení

- Potomek #1: $x_1 \dots x_p y_{p+1} \dots y_q x_{q+1} \dots x_r$,

- Potomek #2: $y_1 \dots y_p x_{p+1} \dots x_q y_{q+1} \dots y_r$.

- ▶ Rovnoměrné křížení

- Potomek: $z_1z_2 \dots z_r$, kde $z_i \in \{x_i, y_i\}, i = 1, 2, \dots, r$.

- Mutace potomka

- ▶ Jednobodová mutace

- Změněný potomek: $z_1 \dots z_{p-1} z_p^* z_{p+1} \dots z_r$, kde $z_p^* \neq z_p$.

- ▶ Dvoubodová mutace

- Změněný potomek: $z_1 \dots z_{p-1} z_q z_{p+1} \dots z_{q-1} z_p z_{q+1} \dots z_r$.

Mravenčí (feromonový) algoritmus

- Metoda je založena na *inteligenci mravenčích kolonií*.
- Každý mravenec se snaží najít cestu mezi mraveništěm a potravou.
- Mravenci zanechávají na cestě *feromonovou* stopu.
- Mravenci preferují cesty obsahující větší množství feromonu.
- Feromonové stopy na delších cestách se *vypařují* rychleji než na kratších cestách.
- Vypařování feromonu má velký význam, když zamezuje konvergenci k lokálnímu optimu.
- Idea algoritmu je napodobovat toto chování pomocí „simulovaných mravenců“ (umělých agentů) procházejících grafem reprezentujícím řešenou úlohu.